

Refleksioner over rusmidler i botilbuddet Orion

Selvfølghederne betvivles på vejen mod en mere dialogisk praksis

Rusmidler har altid været et tema i Bo- og rehabiliteringstilbuddet Orion, og gennem de sidste par år er dette forstærket. Udviklingen af en praksis baseret på 'Åben Dialog' har medført refleksioner, der udfordrer nogle af de selvfølgheder, der er omkring rusmidler, både i Orion og i samfundet.

AF IDA KATHRINE DAHL

Orion er et bo- og rehabiliteringstilbud efter servicelovens § 104, 107 og 108 (1). Det har 42 bopladser og 3 dagbrugerpladser og er målrettet mennesker med særligt komplekse problemstillinger og voldsomme reaktionsmønstre. Over halvdelen af de mennesker, der bor i Orion, har en dom til behandling, og mange har et brug af rusmidler. Historisk er Orion blevet til som et sted, der skulle rumme mennesker, der ikke kunne rummes andre steder. Rummeligheden kommer bl.a. til udtryk ved, at man ikke kan blive smidt ud, og at der skal være plads til og accept af mennesker, der bruger rusmidler.

Rusmidler blev i 2015 taget op som tema blandt medarbejdere og ledelse i Orion, bl.a. fordi mange oplevede frustration og tvivl i forhold til rusmidler, og flere medarbejdere havde et ønske om at kunne tilbyde noget mere til de beboere, der gerne ville ændre deres brug af rusmidler. Dette medførte afholdelse af workshops i 2015, tema-arrangementer i 2016 samt seminarer i 2017. Derudover er der blevet udarbejdet en intern rapport om rusmidler i Orion (2). I denne artikel beskriver jeg nogle af de tanker og refleksioner, der er fremkommet i forbindelse med disse aktiviteter med fokus på, hvordan tanker og handlinger kan komme til at stå i vejen for dialoger om rusmidler.

'Åben Dialog' og dialogisk praksis

I Orion er der fokus på udvikling af en dialogisk praksis inspireret af 'Åben Dialog'. Da denne tilgang har betydning for arbejdet i Orion og for de refleksioner, der er opstået i forbindelse med rusmiddeltemaet, gives en kort introduktion til centrale elementer ved 'Åben

Dialog'. Udgangspunktet for en dialogisk praksis er, at mennesker bliver til dem, de er, gennem de relationer og den omverden de har været i og er en del af livet igennem. Ethvert menneskes historie og relationer er unikke, hvorfor man i mødet med den anden må respektere, at vedkommende er unikt anderledes end en selv (3). Det, at mennesker har forskellige oplevelser og beskrivelser af virkeligheden, medfører, at der ikke findes én tilgængelig virkelighed (4). Dette bevirker, at der er mange forskellige forståelser og udlægninger af, hvad der er på færde i et menneskes liv, og hvad der kan være godt at gøre. Inden for 'Åben Dialog' bliver det at forstå og løse problemstillinger eller at finde veje videre frem en interaktiv proces, hvor det er vigtigt at kunne tolerere den usikkerhed, der ligger i, at der ikke på forhånd er en givet forklaring, vej eller løsning. Ideer til, hvor vi skal bevæge os hen i fremtiden, opstår i dialogiske processer, hvor der gives plads til forskellige og også modstridende synspunkter (5).

Rummelighed

I Orion er der fokus på at skabe rummelighed med plads til personer, der bruger rusmidler. En opgørelse fra december 2016 viste, at flertallet, ca. 24 ud af 37 beboere, havde et større forbrug af rusmidler, mens 13 ud af 37 beboere havde et moderat eller intet forbrug af rusmidler (2). Rummeligheden udfolder sig bl.a. i forhold til, at der skal være plads til beboere og dagbrugere, der er påvirkede af rusmidler, i vores fælles aktiviteter og i vores samarbejde. Med arbejdet mod en mere dialogisk praksis er der fokus på at respektere det enkelte menneskes egen oplevelse af, hvad der er på færde, og hvad der er godt for vedkommende, og at det

er med dette som udgangspunkt, det gode møde mellem mennesker kan udspringe. Dette udfordrer den gængse opfattelse af, at folk der bruger rusmidler på en bestemt måde eller i en bestemt grad automatisk må mødes som misbrugere. Således er der fokus på at afbuisere rusmiddelbrug, da det kan skabe usikkerhed og lukke dialogen, hvis man har en accepterende tilgang til mennesker, der bruger rusmidler, samtidig med, at rusmiddelbrug anskues som forkert.

Dialog og fællesarealer

Fokusset på rusmidler har medført samtaler i Orion om de givne regler, der er for, hvordan man må opføre sig i de fælles rum. I Orion er der en regel om, at man ikke må bruge rusmidler i fællesområderne. En regel der kan stå i kontrast til den accepterende tilgang, der ellers er fokus på i Orion. Udfordringen med at skabe rummelighed kan være, at man ofte må mediere mellem modstridende ønsker og synspunkter. Man kan fx anskue reglen om, at man ikke må anvende rusmidler på fællesområderne, samtidig med, at man godt må være påvirket, som et kompromis mellem på den ene side en

accept af anvendelsen af rusmidler, på den anden side en holdning til, at der også skal være plads til personer, der forbinder rusmiddelbrug med noget utrygt, eller synes, at rusmiddelbrug kan være forstyrrende for de fælles aktiviteter. Reglen kan også underbygges med idéen om, at det kan være en fordel for beboere, der bruger rusmidler, at der findes rum, hvor rusmidlerne ikke er i fokus. Uanset årsag medfører reglen, at medarbejdere nogle gange får til opgave at håndhæve den. Dette har ført til mange refleksioner om, hvordan man bedst griber en situation an, når personer overskrider de regler, der er sat. I Orion er der erfaringer med, at konfronterende og sanktionerende tilgange ofte kan virke konfliktoptrappende, hvorfor der er fokus på at

Man kan fx anskue reglen om, at man ikke må anvende rusmidler på fællesområderne, samtidig med, at man godt må være påvirket, som et kompromis mellem på den ene side en accept af anvendelsen af rusmidler, på den anden side en holdning til, at der også skal være plads til personer, der forbinder rusmiddelbrug med noget utrygt, eller synes, at rusmiddelbrug kan være forstyrrende for de fælles aktiviteter.

Botilbuddet Orion i Hillerød

prøve at løse sådanne situationer dialogisk. Man kan fx spørge ind til, hvorfor vedkommende overskrider reglerne, eller hvordan vedkommende har det. Videre kan man reflektere over, om forstyrrelser eller utryghed i fællesskaber kan forklares med henvisning til rusmiddelbrug, bestemte former for adfærd eller fællesskabets reaktioner.

Det ulovlige

I Orion er det praksis, at medarbejderne skal tilkalde politiet, hvis de observerer, at der foregår salg af illegale rusmidler. I forbindelse med rusmiddeltemaet er der opstået refleksioner over formålet med denne praksis, og hvilke konsekvenser den har. Nogle af beboerne har udtrykt, at det ikke altid er tydeligt for dem, hvornår og hvorfor der bliver ringet til politiet (2). Dette har medført tanker om, hvorvidt utydeligheden kan have konsekvenser for samarbejdet mellem beboere og medarbejdere, da usikkerheden om, hvad der får konsekvenser og hvorfor, kan lukke dialogen. Samtidig oplever nogle medarbejdere, at det er svært at være vidne til åbenlyse ulovligheder, og flere er i tvivl om, hvornår de skal ringe til politiet: Er det, når de direkte observerer, at der foregår salg, eller når de har en formodning om det? Fokuset på rusmidler har medført, at det er blevet tydeliggjort, at der ikke er en lovgivningsmæssig anmeldelsespligt. Denne viden sætter spørgsmålstejn ved, hvornår og med hvilket formål der ringes til politiet. Herunder om det egentlig er hensigtsmæssigt at anmelde det til politiet, når man observerer eller har en formodning om, at der foregår salg af illegale rusmidler, hvis konsekvensen er, at dialogen lukkes. Særligt når det netop er via dialog om det, der er vigtigt i folks liv (herunder rusmiddelbrug), at vi kan blive opmærksomme på, om der er noget, vi kan samarbejde om, som kan bidrage til at højne livskvaliteten.

At tage ansvar eller kontrol

I forbindelse med rusmiddeltemaet er der fremkommet refleksioner om, hvad det vil sige at tage ansvar, kontra, hvad det vil sige at tage kontrol. Det kan være svært at møde et menneske, der har et stort brug af rusmidler, da man kan have en oplevelse af, at rusmiddelbruget skader personen, og at der burde gøres noget i forhold til det. I en sådan situation har man allerede overtaget definitionsmagten ved at definere rusmiddelbruget som problem og løsningen som en ændring

i forbruget af rusmidler. At være vidne til noget, man oplever som skadeligt for den anden, kan således medføre et behov for at tage kontrol, hvormed man kan komme til at styre den anden og på den måde fratage vedkommende retten til at styre sig selv. En beboer har fx udtrykt:

'Det er typisk pædagogerne, de skal fortælle, hvad man skal gøre - i andre menneskers liv.' (2)

Med inspiration fra 'Åben Dialog' er der kommet fokus på, hvordan et andet menneske altid vil være anderledes end én selv. Man kan således aldrig fra sit eget ståsted vide, hvordan livet opleves af andre, og hvad der vil være godt for dem. Man kan ikke på forhånd vide, hvilken betydning rusmiddelbrug har for en anden, og hvorvidt vedkommende er tilfreds eller utilfreds med det. Hvis man definerer personer, der anvender rusmidler, som nogle der har et misbrug og skal hjælpes med at komme ud af deres misbrug, lukker man øjnene for, hvordan den anden oplever sit brug af rusmidler, samt at denne oplevelse kan beskrives ud fra forskellige betragtninger på samme tid eller være skiftende i tid. I Orion er der eksempler på, at beboere har beskrevet brugen af rusmidler som hjælpsomt. Fx til at glemme, finde, opkvikke, dulme og/eller lindre bivirkninger ved medicin. Der er også eksempler på beboere, der har udtrykt, at de gerne vil forandre deres brug af rusmidler, eller at de har skiftende ønsker omkring deres brug af rusmidler (2).

Men hvad skal man så stille op med sit ønske om at gøre noget, når man er vidne til noget, man identificerer som skadeligt for den anden? Har man ikke et ansvar for at gøre noget, når man arbejder på et botilbud, og er det i øvrigt ikke medarbejdernes opgave at hjælpe beboerne til at få et bedre liv?

Kan man tage ansvar uden at overtage ansvaret og uden at overtage definitionsmagten? Måske kan man tage ansvar på en anden måde, som i højere grad kan muliggøre, at det andet menneske kan beholde retten til at vurdere, hvad der er vigtigt, og hvad der er hjælpsomt for vedkommende.

Måske er det i erkendelsen af, at man ikke ved, hvad den anden tænker, og hvad der ville være godt for den anden, at en oprigtig interesse kan opstå. En interesse,

der også kan medføre, at eventuelt oplevede problemer ved rusmiddelbrug kan adresseres.

Det private/personlige og det faglige

Traditionelt har der været en forståelse af, at man som professionel skal adskille det private/personlige og det faglige. Hvor det faglige ofte har været forbundet med viden og fornuft, mens det private/personlige har været forbundet med holdninger, følelser og erfaringer fra ens eget liv. Tilgangen har været, at man skal bruge sin faglighed, gerne ”krydret med” personlige aspekter, mens det private ikke har nogen plads i arbejdet. I Orion reflekteres der over, hvorvidt en sådan opdeling er mulig, hensigtsmæssig, og hvilke former for samarbejder et brud med en sådan opdeling kan medføre. I forbindelse med seminarerne i 2017, hvor der var fokus på arbejdet med mennesker på et felt, hvor rusmidler spiller så stor en rolle, har en medarbejder udtalt:

'Er vores faglighed i virkeligheden ikke, at vi tør bringe os selv i spil?'

Frem for at anskue medarbejdere som professionelle, der ved bedre og skal vejlede på baggrund af faglig viden, kan et fokus på medarbejdere som hele mennesker medføre en ærlighed omkring, hvad de tænker og føler. Samtidig åbner det for, at medarbejdere kan tale om de oplevelser, de selv har bl.a. i forhold til rusmiddelbrug. Et brud med opdelingen mellem det private/personlige og det faglige kan således gøre, at nye former for samtaler kan opstå. Det at kunne dele oplevelser og erfaringer kan fx medføre, at beboere, dagbrugere og medarbejdere kan få mulighed for at tale om gode og dårlige oplevelser med rusmidler. At medarbejdere kan tale om oplevelser med rusmidler kan desuden bidrage til at aftabuisere brug af rusmidler, da det kan tydeliggøre, at dette er noget, mange kan relatere til. Samtidig kan en medarbejder få mulighed for at forklare en beboer, hvorfor medarbejderen må trække sig fra en situation, hvis beboerens rusmiddelbrug fx bringer negative minder frem hos medarbejderen. På den måde bliver det tydeligt, at det er noget ved medarbejderen, der gør, at denne må trække sig, og ikke et problem ved beboeren.

Et brud med idéen om medarbejdere som professionelle, der ved bedre og skal vejlede, kan gøre det muligt for medarbejdere at være tydelige omkring, hvorfor de gør og siger, som de gør. Er det at reagere på rusmiddelbrug fx grundet i en forestilling om at vide

bedre, en bekymring for den anden eller en opfattelse af, at reglerne skal overholdes? På den måde bliver det tydeligt, at en medarbejders reaktioner skyldes noget, der sker for medarbejderen, og dermed, at beboerens oplevelse kan være en anden.

Tanker fremover

I denne artikel har jeg beskrevet, hvordan en række tanker og handlinger i forhold til personer, der bruger rusmidler, kan skabe barrierer for, at medarbejdere, beboere og dagbrugere kan interagere og tale åbent om oplevelser med rusmiddelbrug, og hvordan dette kan forhindre, at eventuelle problemer med rusmiddelbrug kan identificeres. Hvis man vil skabe et rusmiddeltilbud, hvor det er muligt at tage vare på det, der opleves som vigtigt for de mennesker, som det handler om, kan der argumenteres for, at der er behov for et opgør med sanktionerende tilgange, forståelser af personer, der bruger rusmidler, som misbrugere - og forestillinger om medarbejdere som professionelle, der ved bedre og skal vejlede.

I Orion er vi gode til at rumme mennesker, der bruger rusmidler, men vi har også et ønske om at kunne tilbyde noget til dem, der har forandringsønsker i forhold til deres brug af rusmidler. Det er vores erfaring, at eksisterende tilbud til folk, der har et ønske at ændre deres brug af rusmidler, ofte har et snævert fokus på rusmidler som problemet og stof- eller alkoholfrihed som løsningen, og at de derfor ikke lykkes med at åbne op for dialoger, der kan muliggøre, at man kan tage hånd om de komplekse problemstillinger, som personer, særligt inden for vores felt, oplever at have. Derfor mener vi, at der er behov for at finde nye veje. Veje, hvor der er dialog, plads til, at ændringer tager tid, og forståelse for, at man ikke på forhånd kan vide, hvad målet er, og hvilke veje, der kan føre derhen. Med dette som afsæt arbejdes der aktuelt i Orion med udviklingen af et tilbud til beboere, der bruger rusmidler. ■

LITTERATUR

- (1) Børne- og Socialministeriet. (2017). *Bekendtgørelse af lov om social service*. LBK nr. 988 af 17/08/2017. København.
- (2) Internt arbejdsrapport: Tronborg, Nanna: *Rapport om rusmidler i Bo- og Rehabiliteringstilbuddet Orion, vinteren 2016-2017*.
- (3) Seikkula, J. & Arnkil, T. E. 2014: *Åben Dialog i Relational Praksis*. København: Akademisk Forlag.
- (4) Andersen, T. 2012: *Reflekterende processer. Samtaler og samtaler om samtalerne*. Denmark: Dansk Psykologisk Forlag.
- (5) Olson, M., Seikkula, J. & Ziedonis, D. (Version 1.1: September 2, 2014). *The Key Elements of Dialogic Practice in Open Dialogue: Fidelity Criteria*. University of Massachusetts Medical School. Worcester, MA.